

DOSTAVA PREMA ZAKONU O PARNIČNOM POSTUPKU REPUBLIKE MAKEDONIJE I NJEGOVIM NOVELAMA

*Prof. dr. sc. Arsen Janevski **

UDK: 347.923(497.17)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: listopad 2012.

U radu se nastoje obraditi određena pitanja instituta dostave u makedonskom parničnom pravu prema Zakonu o parničnom postupku iz 2005. godine i njegovim novelama iz 2008. i 2010.¹ Prikazana je dostava prema ZPP-u iz 2005., a zatim i nova rješenja tog instituta prema Noveli iz 2008. godine, a nakon toga i prema Noveli iz 2010. godine. Na samom početku određuju se pojam, značenje i osnova za dostavu, a zatim se objašnjava tko obavlja dostavu. Izložena je do-

* Dr. sc. Arsen Janevski, profesor Pravnog fakulteta Justinijana Prvog Sveučilišta svetih Ćirila i Metoda, Bull. Goce Delčev 9b, Skopje (Makedonija).

¹ Zakonot za parničnata postapka donesen je 13. rujna 2005. godine, objavljen u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 79/2005, a stupio na snagu osmog dana od dana objavljivanja. U skladu s čl. 477. Zakon o parničnom postupku (dalje u tekstu: ZPP) počeo se primjenjivati nakon isteka roka od tri mjeseca od dana njegova stupanja na snagu. Nakon donošenja ZPP iz 2005. nekoliko je puta mijenjan i dopunjavan. Zakon za izmenuvanje i dopolnuvanje na Zakonot za parničnata postapka (ZIDZPP 2008) objavljen u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 110/2008 (dalje u tekstu: Novela iz 2008.); Zakon za dopolnuvanje na Zakonot za parničnata postapka (ZDZPP 2009) objavljen u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 83/2009 i Zakon za izmenuvanje i dopolnuvanje na Zakonot za parničnata postapka (ZIDZPP 2010) objavljen u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 116/2010 (dalje u tekstu: Novela iz 2010.). Novela iz 2010. godine primjenjuje se od isteka godine dana od njegova stupanja na snagu (9. 9. 2011.) izuzev odredbe čl. 96. koje su se počele primjenjivati 1. 7. 2011. godine. U siječnju Zakonodavno-pravna komisija Skupštine Republike Makedonije utvrdila je pročišćeni tekst Zakona o parničnom postupku koji je objavljen u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 7 od 20. siječnja 2011. godine (dalje u tekstu: pročišćeni tekst ZPP-a).

stava poštom, preko javnog bilježnika, preko ovršitelja, preko poštanskog pretinca i elektroničkim putem. Posebno su izloženi pitanje vremena i mjesta dostave, dostava pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju registriranu djelatnost, dostava fizičkim osobama, obična i osobna dostava, dostava oglasom i dr. Posebno se obrađuju zakonska rješenja koja predviđa Novela iz 2008. i Novela iz 2010. godine. Problematiziraju se određena rješenja ZPP-a iz 2005. kao i određena novelirana rješenja. Zaključno se daju određene sugestije i prijedlozi za poboljšanje stanja u zakonodavstvu koje bi utjecale na ubrzanje parničnog postupka.

Ključne riječi: dostava, javni bilježnik, ovršitelj, pošta, elektronička dostava.

1. UVOD

Jedna od osnovnih pretpostavaka za brz i efikasan parnični postupak je uredna dostava. Dostava u parničnom postupku predstavlja zakonski propisanu aktivnost nadležnih tijela i osoba koja je usmjerena na to da se adresatima pruži mogućnost da saznaju sadržaj pismena koja im se upućuju.² Bit dostave je u prenošenju pismena s jednog mjesta na drugo i u predaji tog pismena adresatu.³ Kod dostave postoji određena vremenska i prostorna distancija između mjesta odašiljanja pismena te mjesta i vremena predaje pismena adresatu. Ako te vremenske i prostorne distancije nema, riječ je samo o uručanju pismena, a ne o dostavi.

Dostava može biti prava ili može biti riječ o zamjeni dostave. Dostava je prava kad se ona obavlja neposredno adresatu. U svim drugim slučajevima smatra se da je adresat obaviješten i ta fikcija o dostavi zamjena je dostave.

Dostava je uređena zakonom. U ZPP-u je točno predviđeno koja se pismena dostavljaju strankama i drugim sudionicima u postupku. Za pismena za koja u ZPP-u nije izrijekom predviđeno da se trebaju dostavljati osobno strankama i drugim sudionicima u postupku sud sam odlučuje hoće li određeno pismeno dostavljati i kome će ga dostavljati. Za određena pismena ZPP izričito predviđa način njihove dostave.

² Tako i Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, VII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2004., str. 367; Poznić, B.; Rakić-Vodinelić, V., *Građansko procesno pravo*, 16. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2010., str. 228; Janevski, A.; Zoroska-Kamilovska, T., *Građansko procesno pravo. Knjiga prva. Parnično pravo*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Skopje, 2012., str. 276, 277; Georgievski, S., *Građansko procesno pravo*, Skopje, 2000., str. 261. Opširnije o pojmu dostave vidi Dika, M., *Građansko parnično pravo. Parnične radnje. V. knjiga*, Zagreb, 2008., str. 174 sqq.

³ Tako i Stanković, G., *Građansko procesno pravo. Prva sveska. Parnično procesno pravo*, Niš, 2007., str. 290.

Iako je dostava uređena zakonom, ona je u sudskoj praksi već duže vrijeme identificirana kao jedan od razloga zbog kojeg se rasprave odgađaju više puta, što, svakako, bitno utječe na trajanje postupka. O trajanju postupka u parničnim stvarima mora se voditi računa i zato što je Republika Makedonija ratificirala Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.⁴ Tim aktom stvorena je obveza implementacije međunarodno priznatih standarda za suđenje i u građanskim stvarima kao i za primjenu standarda o suđenju u razumnom roku.

I pored toga što je i ZPP iz 1998. godine⁵ u dovoljnoj mjeri normirao dostavu tako da se ne može reći da je neadekvatno funkcioniranje dostavne službe rezultat nedovoljno reguliranih odnosa, nezaobilazna je bila konstatacija da su ipak bila potrebna određena nova zakonska rješenja i preciznije reguliranje dotadašnjih rješenja. To je i bio jedan od razloga pristupu izmjenama i dopunama ZPP-a iz 1998. godine te donošenju novog ZPP-a 2005. godine.

ZPP iz 2005. u dijelu koji se odnosi na dostavu uveo je dosta drugačijih zakonskih rješenja u odnosu na ZPP iz 1998., ali je i uz ta rješenja dostava ostala jednim od najvećih razloga neažurnosti sudova. Zato su odredbe o dostavi predmetom i daljnjih novela ZPP-a. U tekstu koji slijedi bit će izložena pravila o dostavi prema ZPP-u iz 2005. i njegovim novelama iz 2008. i 2010. godine.

2. OSNOVE ZA DOSTAVU

Dostava pismena kao aktivnost suda vrlo je važna jer predstavlja bitnu kariku u lancu svih radnja suda, stranaka i drugih sudionika u postupku kojima se parnični postupak pokreće, vodi i završava.⁶ Imajući u vidu činjenicu da je jedno od osnovnih načela parničnog postupka načelo saslušanja stranaka,

⁴ Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda potpisana je 4. 11. 1950. godine od strane 12 država članica Vijeća Europe, a stupila je na snagu 3. 9. 1953. godine ratificirana u 8 zemalja. U Republici Makedoniji ratificirana je 1997. godine. Zakon o ratifikaciji objavljen je u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 11/97, a stupio je na snagu 19. 3. 1997.

⁵ ZPP iz 1998. godine objavljen je u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 33/1998, a njegove izmjene i dopune u br. 44/2002. ZPP iz 1998. godine je u vrijeme donošenja bio ocijenjen od međunarodnih eksperata iz Vijeća Europe kao "moderan zakon na visokom tehničkom nivou koji je dobro organiziran i obuhvaća sva neophodna osnovna načela u skladu s temeljnim europskim standardima za građanski sudski postupak". Usprkos tomu, on je mijenjan i dopunjavan, a 2005. godine donesen je novi Zakon o parničnom postupku.

⁶ Tako i Sessa, Đ., *Dostava*, u: Novote u parničnom postupku, Zagreb, 2003., str. 151.

prema kojem je sud dužan strankama omogućiti izjašnjavanje o zahtjevima, prijedlozima i navodima protivne stranke, dostava se mora obaviti da bi se moglo ostvariti to osnovno postupovno načelo. Neovisno o tome reagira li stranka uopće i kako reagira povodom parničnih radnja njena parničnog protivnika, ona treba biti pravodobno obaviještena o obliku i sadržaju aktivnosti suprotne stranke i odlučiti kako će manifestirati svoju procesnopravno relevantnu volju.⁷

Propuštanjem obavljanja dostave bilo kojoj stranci ta je stranka onemogućena raspravljati pred sudom pa ZPP takav propust suda kvalificira kao apsolutno bitnu povredu odredaba postupka (čl. 343., st. 2., t. 7. ZPP-a iz 2005.), što predstavlja razlog za izjavljivanje žalbe i izvanrednih pravnih lijekova. O tome kakvo značenje ima ta povreda govori i činjenica što propust u pogledu dostave predstavlja poseban razlog za izjavljivanje prijedloga za ponavljanje postupka koji nije vezan za rok u kojem se taj izvanredni pravni lijek može izjaviti. Kad je propušteno obavljanje dostave, stranci je uskraćena mogućnost raspravljanja pred sudom pa se prijedlog za ponavljanje postupka može podnijeti bez obzira na to što je istekao rok od pet godina od dana kad je odluka postala pravomoćna (čl. 394., st. 3. ZPP-a).

Načelo saslušanja stranaka nije jedina osnova za dostavu. Činjenica je da sudski postupci traju dugo. Dugo trajanje postupka u izravno je suprotnosti s međunarodno prihvaćenim standardom suđenja u razumnom roku. Od načina kako će se u nekom postupku obaviti dostava u velikoj mjeri zavisí hoće li načelo suđenja u razumnom roku biti ostvareno. Odugovlačenje s pružanjem pravne zaštite često je rezultat neuredne dostave, a to može nanijeti štetu čak i onoj stranci koja je nakon dugog i skupog parničenja uspjela u parnici.⁸ Brza i pravilna dostava utječe ne samo na suđenje u razumnom roku nego utječe, nema sumnje, i na kvalitetu pravne zaštite i na smanjenje parničnih troškova, odnosno ekonomičnost postupka.⁹

3. TKO OBAVLJA DOSTAVU

Obavještavanje stranaka u parnici može se organizirati na dva načina. Skrb o dostavi može biti zadatak samih stranaka ili suda uz pomoć nekih drugih

⁷ Tako i Zoroska-Kamilovska, T., *Dostavuvanje - uslov za efikasna parnična postapka*, Sudiska revija, br. 2/2004, str. 177.

⁸ Tako i *ibid.*, str. 179.

⁹ Tako i Kušević, P., *Dostavljanje u parničnom postupku*, Hrvatska pravna revija, listopad 2001., str. 122.

tijela ili osoba.¹⁰ U Republici Makedoniji organizacija dostavne službe tradicionalno je bila u nadležnosti sudske uprave. Međutim, u ZPP-u iz 2005. prihvaćena su i neka nova pravila o dostavi. Nova pravila o dostavi predviđaju i Novele ZPP-a iz 2008. i 2010. godine. U tekstu koji slijedi ta će pravila biti detaljno izložena.

U organizaciji dostavne službe potrebno je voditi računa o tome da se ostvare suprotstavljeni interesi. S jedne strane, potrebno je poduzeti sve mjere da bi adresat zaista stekao mogućnost upoznati se sa sadržajem pismena koje mu se dostavlja. S druge strane, treba spriječiti da adresat ometa dostavu i normalno funkcioniranje pravosuđa. Zbog toga je katkad neophodno pribjeći i fikciji da je dostava obavljena iako pismeno do adresata nije ni stiglo. Da bi se pismeno adresatu dostavilo, ne znači da je neophodno i da mu se pismeno uruči, a još manje da se upozna sa sadržajem pismena koje mu se dostavlja.

U ZPP-u su odredbe o dostavi pismena predviđene u posebnoj glavi. Dese-ta glava zakona nosi naslov Dostavljanje pismena i razgledanje spisa. Prema odredbi čl. 125. ZPP-a iz 2005. pismena se dostavljaju na nekoliko načina, i to poštom (sud sam upućuje pismena do pošte); preko službene osobe suda; neposredno u sudu; preko javnog bilježnika ili druge osobe koja je određena zakonom.¹¹ Novelom iz 2008. godine uvodi se dostava elektroničkim putem¹², a Novelom iz 2010. godine uvodi se dostava preko ovršitelja.¹³

Katkad je sud primoran zbog specifičnih prilika u kojima se nalazi adresat koristiti u ulozi dostavnih tijela i neka druga tijela, odnosno pravne osobe. U takvim slučajevima smatra se da je dostava obavljena kada tijelo, odnosno pravna osoba koja treba obaviti dostavu poduzme sve radnje propisane za dostavu, a ne onda kad je pismeno predano tom tijelu, odnosno pravnoj osobi da bi oni obavili dostavu. Dostava preko drugih tijela, odnosno pravnih osoba prema ZPP-u iz 2005. predviđena je kad se dostava treba obaviti vojnim osobama, osobama zaposlenima u policiji i osobama zaposlenima u kopnenom, vodnom i zračnom prometu. Dostava poziva navedenim osobama može se obaviti preko njihova zapovjedništva, odnosno preko njihova neposrednog za-

¹⁰ Tako i Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 367.

¹¹ ZPP iz 1998. kao način dostave poznavao je samo dostavu poštom, dostavu preko ovlaštenog radnika u sudu, preko nadležnog tijela općine ili neposredno u sudu. Novina u ZPP-u iz 2005. je dostava preko javnog bilježnika ili druge osobe koja je određena zakonom, s tim što u ZPP-u nema više odredbe o dostavi preko nadležnog tijela općine.

¹² Čl. 3. Novele iz 2008. godine.

¹³ Čl. 24. Novele iz 2010. godine.

povjednika, a, ako za to ima potrebe, tako se može obaviti dostava i drugih pismena (čl. 130. ZPP-a).

Kad treba obaviti dostavu osobama ili ustanovama u inozemstvo ili strancima koji uživaju pravo imuniteta, ona se obavlja diplomatskim putem ako međunarodnim ugovorom ili ZPP-om nije drugačije predviđeno (čl. 131., st. 1. ZPP-a). Ako se dostava pismena treba obaviti državljanima Republike Makedonije u inozemstvo, dostava se može obaviti preko nadležnog konzularnog predstavnika ili preko diplomatskog predstavnika Republike Makedonije koji obavlja konzularne poslove u odnosnoj stranoj državi (čl. 131., st. 2. ZPP-a).

Dostava pravnoj osobi koja ima sjedište u inozemstvo može se obaviti preko njena predstavništva ili zastupništva u Republici Makedoniji (čl. 131., st. 3. ZPP-a).

Dostava osobama koje su osuđene, odnosno osobama koje su lišene slobode obavlja se preko uprave zatvora, kazneno-popravne ustanove ili odgojno-popravnog doma (čl. 132. ZPP-a).

4. DOSTAVA POŠTOM

Dostava poštom uobičajen je i najčešći način dostave sudskih pismena. Dostava poštom obavlja se preporučenom pošiljkom na adresi osobe kojoj je pismeno upućeno. Smatra se da je dostava obavljena kada pismeno bude uručeno adresatu, odnosno, ako je on bio pozvan da preuzme pismeno, a to nije učinio, u roku od osam dana od dana kada je bio pozvan da to učini, odnosno da preuzme pismeno (čl. 125. pročišćenog teksta ZPP-a). Iako je u posljednje vrijeme dostava poštom prilično poboljšana, ipak izaziva dosta problema. Problemi su što pošta to u velikom broju slučajeva radi nepravilno. Često se događa da pismeno bude ostavljeno u poštanski sandučić iako nitko nije potvrdio primitak. U drugim situacijama pismeno se vraća s naznakom da se adresat odselio, da ne živi na toj adresi, da je otputovao, da je nepoznat i sl.

5. DOSTAVA PREKO JAVNOG BILJEŽNIKA

Dostava preko javnog bilježnika prvi je put uvedena u čl. 128. ZPP-a iz 2005.¹⁴ Taj način dostave trebalo bi koristiti u onim slučajevima kad se tuženik ne može pronaći, a tužitelj je preuzeo obvezu njegova traženja i da će

¹⁴ Dostava preko javnog bilježnika u pročišćenom tekstu ZPP-a uređena je u čl. 129.

dostavu obaviti preko javnog bilježnika i u slučaju kada tuženik izbjegava dostavu poštom pa ga je potrebno "iznenaditi" javnobilježničkom pošiljkom.¹⁵

Dostavu preko javnog bilježnika određuje sud samo na zahtjev ovlaštene osobe ili tijela, odnosno kada to traži stranka. Sud nije ovlašten takvu dostavu odrediti po službenoj dužnosti.¹⁶ Na zahtjev stranke koja izjavljuje (u podnesku ili usmeno na zapisnik na ročištu) pred sudom da je suglasna predujmiti (platiti) troškove i nagradu zbog dostave preko javnog bilježnika sud može donijeti rješenje protiv kojeg nije dopuštena žalba¹⁷ o tome da se dostava nekog pismena povjeri javnom bilježniku koga je predložila sama stranka. U tom slučaju sud koji je donio rješenje kojim je odredio da dostavu obavlja javni bilježnik staviti će u posebnu oмотnicu rješenje i pismeno koje treba dostaviti i predat će ga javnom bilježniku.

Javni je bilježnik dužan obaviti dostavu u skladu s odredbama ZPP-a. Za dostavu pismena javni bilježnik ima prava i dužnosti koji mu pripadaju u skladu sa ZPP-om, što znači da javni bilježnik u tom slučaju ima ista prava i dužnosti koje ima i sudski dostavljač. U obavljanju poslova dostave javnog bilježnika može zamijeniti i njegov javnobilježnički prisjednik.¹⁸ Javni bilježnik dostavu pismena može obaviti poštom ili neposredno. Javni je bilježnik dužan sastaviti zapisnik o primitku pismena radi dostave i zapisnik o poduzetim radnjama radi dostave uz odgovarajuću primjenu pravila o sastavljanju javnobilježničkog zapisnika. Ovjereni prijepis zapisnika o primitku pismena radi dostave te potvrdu o obavljenoj dostavi zajedno s ovjerenim prijepisom zapisnika o dostavi, odnosno nedostavljeno pismeno zajedno s ovjerenim prijepisom zapisnika o poduzetim radnjama javni bilježnik dužan je dostaviti sudu bez odlaganja. Troškove potrebne za dostavu preko javnog bilježnika snosi stranka koja je tražila od suda da javni bilježnik obavi dostavu. Javni bilježnik ima pravo na nagradu za poduzete radnje. Javni bilježnik kojem nisu predujmljena sredstva za troškove i nagradu nije dužan obaviti dostavu. U tom slučaju sastavit će

¹⁵ Tako i Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 368.

¹⁶ ZPP iz 2005. u čl. 128., st. 1. i 2. izrijekom predviđa da se dostava preko javnog bilježnika obavlja samo kada to traži ovlaštena osoba ili tijelo, odnosno kada to traži stranka. Tako i Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 220 i Sessa, *op. cit.* u bilj. 6, str. 154.

¹⁷ To rješenje ima značenje odluke kojom se upravlja postupkom, u protivnom bi morala biti dopuštena žalba.

¹⁸ U Republici Hrvatskoj javnog bilježnika u obavljanju poslova dostave može zamjenjivati i javnobilježnički prisjednik, savjetnik ili vježbenik, ali povjeravanje poslova tim osobama *in concreto* treba biti konstatirano u zapisnicima koje će javni bilježnik sastaviti povodom dostave. Tako Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 221.

zapisnik i o tome obavijestiti sud koji mu je povjerio dostavu. Troškovi dostave preko javnog bilježnika ulaze u parnične troškove ako sud ocijeni da je takva dostava bila nužna.¹⁹

6. DOSTAVA PREKO POŠTANSKOG PRETINCA I U POSEBAN PRETINAC U SUDU

U parničnom postupku sud može dostavljati pismena i preko poštanskog pretinca. Pismena koja se dostavljaju preko poštanskog pretinca ne smiju biti dostupna osobama kojima se dostavljaju prije nego što potpišu dostavnicu. Pismena se dostavljaju u zatvorenim omotnicama u kojima se dostava obavlja poštom. Kada se pismena preuzimaju, moraju se preuzeti sva pismena koja su ostavljena u poštanskom pretincu (čl. 127., st. 4. pročišćenog teksta ZPP-a). Na svako pismeno koje se dostavlja preko poštanskog pretinca naznačit će se dan kada je pismeno položeno u poštanski pretinac osobe kojoj se dostava tako obavlja. Ako pismeno u roku od osam dana od dana kada je položeno u poštanski pretinac ne bude podignuto, smatra se da je dostava uredno obavljena (čl. 127., st. 5. pročišćenog teksta ZPP-a). Smatramo da, ako pismeno koje je položeno u poštanski pretinac nije podignuto u roku od osam dana, treba još jednom pokušati dostavu stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda pa tek nakon proteka osmog dana od dana stavljanja pismena na oglasnu ploču suda smatrati da je dostava uredno obavljena.²⁰

¹⁹ Za dostavu preko javnog bilježnika gotovo identične odredbe sadrži Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske objavljen u Narodnim novinama, br. 117/03, (dalje u tekstu: Novela hrvatskog ZPP-a iz 2003.), s tom razlikom što u hrvatskom zakonu nije izriječno rečeno da dostavu preko javnog bilježnika javni bilježnik može obaviti poštom. Slažemo se s autorima koji smatraju da nema nikakvih ozbiljnih razloga da javni bilježnik ne bi mogao dostavu obaviti i poštom kad ocijeni da bi to bilo svrsishodno, isto kao što može obaviti dostavu svojih pismena. Tako i Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 368. Novela hrvatskog ZPP-a iz 2003. nije ostala samo na tom rješenju. U njoj su predviđeni i drugi načini dostave. Tako je predviđena mogućnost da sud odluči, ako se stranke dogovore u tijeku postupka, da one neposredno jedna drugoj upućuju podneske i druga pismena, i to preporučenom poštom s povratnicom, što u nekoj mjeri znači i djelomično napuštanje tradicionalnog sustava sudske organizacije dostavne službe. Predviđena je i mogućnost da se pismenim sporazumom dogovori dostava na točno određenu adresu ili određenoj osobi, a ako se tu osobu ne može pronaći, onda dostavom na oglasnu ploču u sudu, čime se smatra da je dostava uredno obavljena. Ta nova rješenja znatno poboljšavaju dostavljanje. Prava je šteta što i makedonski ZPP nije prihvatio poboljšanja načina dostave koja predviđa hrvatsko pravo. Opširnije o javnobilježničkoj, sporazumnoj, pretinačkoj i mimosudskoj dostavi kao posebnim metodama dostave vidi Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 219 - 236.

²⁰ Takvo je rješenje predvidio ZPP Republike Hrvatske. Vidi čl. 134.b, st. 5. ZPP-a RH.

U ZPP-u iz 2005. bilo je predviđeno da se dostava može obaviti i u poseban pretinac u sudu.²¹ Taj način dostave, nakon što je bio uveden, nikada nije bio primijenjen. Odredba čl. 127., st. 5. ZPP-a iz 2005. koja je propisivala taj način dostave brisana je Novelom ZPP-a iz 2010. (čl. 28. Novele iz 2010. godine). Smatramo da je brisanje te odredbe izbrzano rješenje. Za to je rješenje trebalo stvoriti uvjete za primjenu i sačekati rezultate pa da se nakon toga ocijeni je li to dobro ili ne.

7. VRIJEME I MJESTO DOSTAVE

O vremenu kada će se dostava obaviti, mjestu gdje će se obaviti i kako će se obaviti odlučuje sud u okviru ovlaštenja utvrđenih u ZPP-u. S ciljem otklanjanja nedostataka ZPP-a iz 1998. godine koji su se odnosili na dostavu i mogućnosti dostavljača da legitimira osobe koje zatekne na mjestu gdje treba obaviti dostavu kao i da zatraži pomoć policije radi utvrđivanja identiteta osobe koje su se zatekle na mjestu gdje treba obaviti dostavu ZPP je predvidio dosta novih rješenja. Tako se u skladu s čl. 135. ZPP-a iz 2005. dostava obavlja svakog dana od 6 do 21 sat u stanu ili radnom mjestu osobe kojoj treba obaviti dostavu ili u sudu kada se ta osoba zatekne tamo ili na bilo kojem drugom mjestu. Određivanje vremena u kojem se može obaviti dostava rješenje je koje može bitno promijeniti i poboljšati dosadašnje stanje u pogledu dostave.

Određivanjem vremena kada se može obaviti dostava ZPP otklanja sve dileme koje je stvarala odredba čl. 129., st. 1. ZPP-a iz 1998. godine prema kojoj se dostava obavljala u radne dane, i to danju. Ta je odredba stvarala dileme osobito prilikom određivanja vremenskih granica termina *danju*. Treba li ga shvatiti u astronomskom (geografskom) značenju kao dijela dana u kojem, za razliku od noći, postoji prirodna svjetlost, koja je promjenjiva u zavisnosti od godišnjeg doba, ili on označava vremensko razdoblje u kojem se uobičajeno odvijaju životna i radna aktivnost u nekoj sredini.²² Prema drugim autorima,

²¹ Ako se za određene osobe, na njihov zahtjev i uz odobrenje suda, dostava obavlja u sudu, pismena koja upućuje sud stavljaју se u poseban pregradak u određenoj prostoriji u sudu. Dostavljanje obavlja službena osoba suda. Pri preuzimaju pismena moraju se preuzeti sva pismena koja su ostavljena u sudskom pregradku (čl. 127., st. 5. ZPP-a iz 2005.).

²² Sasvim ispravno smatra T. Zoroska-Kamilovska kada kaže da se prihvaćanje tog tumačenja čini apsurdnim. Organizacija dostavne službe treba se prilagoditi astronomski varijabilnom pojmu dana. Vidi Zoroska-Kamilovska, *op. cit.* u bilj. 7, str. 182.

uputno je da se terminom *danju* označava vrijeme od 7 sati ujutro do 20 sati navečer, bez obzira na to što zimi ranije pada mrak, a ljeti je i poslije 20 sati navečer još uvijek dan.²³ U situaciji kada nije bilo precizno određeno vrijeme dostave, prema mišljenju nekih autora, dostava je bila uredna ako je obavljena u okviru radnog vremena onoga koji obavlja dostavu.²⁴ Novo rješenje u ZPP-u bilo je i to što se dostava može obavljati svakog dana, a ne samo radnim danom kao što je to bilo u ZPP-u iz 1998. godine.

U pogledu mjesta gdje se obavlja dostava odredba čl. 135., st. 1. ZPP-a iz 2005. fleksibilnija je od odredbe čl. 129., st. 2. ZPP-a iz 1998. godine. Rješenje koje je prihvaćeno u čl. 135., st. 1. ZPP-a predviđa mogućnost da se dostava obavlja u stanu ili na radnom mjestu osobe kojoj treba obaviti dostavu ili u sudu kada se ta osoba zatekne tamo bez obzira na razlog zbog kojega se ondje nalazi. Odredba postaje osobito fleksibilna time što je dana mogućnost da se dostava obavi i na bilo kojem drugom mjestu gdje se nađe osoba kojoj treba obaviti dostavu. Tako predviđena rješenja u čl. 135., st. 1. ZPP-a ne samo da otklanjaju nepreciznost koju je imao ZPP iz 1998. godine nego i bitno utječu na poboljšanje dotadašnjeg stanja u praktičnom obavljanju dostave.

Novina u ZPP-u bila je i ta što su se osobe koje dostavljač zatekne u mjestu gdje treba obaviti dostavu na njegov zahtjev dužne legitimirati (čl. 135., st. 2. ZPP-a). Ako je potrebno, radi utvrđivanja identiteta osobe koja se zatekla na mjestu gdje treba obaviti dostavu ili radi poduzimanja drugih radnja povezanih s dostavom dostavljač je ovlašten zatražiti pomoć policije. S tako redigiranim odredbama u velikoj je mjeri smanjena mogućnost adresata da izbjegne dostavu.

8. DOSTAVLJANJE PRAVNIM I FIZIČKIM OSOBAMA KOJE OBAVLJAJU REGISTRIRANU DJELATNOST

Prema odredbama čl. 129. ZPP-a dostava se pravnoj osobi koja je upisana u trgovački ili drugi registar obavlja na adresu koja je navedena u tužbi. Ako dostava na adresu koja je navedena u tužbi ne uspije, onda se dostava obavlja na adresu sjedišta te osobe koja je upisana u trgovački ili drugi registar.²⁵ Ako

²³ Tako Čavdar, K., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Skopje, 1998., str. 178.

²⁴ Tako Pavlović, M., *Značaj i novine odredbi o dostavljanju u postupcima pred sudom*, *Pravo u gospodarstvu*, vol. 37, 1998., str. 842.

²⁵ Počevši od 1. 1. 2006. godine registracija trgovačkih društava u Republici Makedoniji obavlja se u Centralnom registru Republike Makedonije pa je, stoga, dobro što je ZPP predvidio mogućnost da se, ako dostava na adresu koja je navedena u tužbi

dostava ne uspije ni na tu adresu, dostava se obavlja objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda. Smatra se da je dostava uredno obavljena nakon isteka osam dana od dana objavljivanja pismena na oglasnoj ploči suda.

Izložena pravila koja se odnose na dostavu pravnim osobama primjenjuju se i na fizičke osobe koje obavljaju određenu djelatnost koja se upisuje u trgovački ili drugi registar (odvjetnici, javni bilježnici, ovršitelji, liječnici, trgovci pojedinci, stečajni upravitelji i dr.) kada im se obavlja dostava koja se odnosi na djelatnost koju oni obavljaju.

Ako dostava pismena ne uspije na adresu koja je navedena u tužbi ni na adresu sjedišta koje je upisano u trgovački ili drugi registar pa je zbog toga dostava obavljena objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda, to ne znači da će se i sve kasnije dostave obavljati objavljivanjem na oglasnoj ploči suda. Naprotiv, kod svake je daljnje dostave potrebno pokušati dostavu obaviti na adresu koja je navedena u tužbi, odnosno na adresu sjedišta koja je upisana u trgovački ili drugi registar, a tek ako to ne uspije, dostava će se obaviti objavljivanjem na oglasnoj ploči suda. Navedena nova pravila definitivno rješavaju problem dostave za pravne i fizičke osobe koje obavljaju registriranu djelatnost, zato što se u krajnjoj liniji, ako nije moguća, odnosno nije uspjela dostava na adresi koja je označena u tužbi, odnosno na adresi gdje je sjedište te osobe upisano u trgovački ili drugi registar, smatra da je dostava uredno obavljena objavljivanjem na oglasnoj ploči suda. Smatramo da najveći broj subjekata neće imati potrebu dopustiti da se dovede u situaciju da mu se dostava obavlja objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda. Takav način dostave u svakom slučaju adresata lišava mogućnosti korištenja prava u postupku koja mu po zakonu pripadaju.

9. DOSTAVA FIZIČKIM OSOBAMA

ZPP predviđa razliku u pogledu načina na koji se obavlja dostava u zavisnosti od vrste subjekata kojima se dostava obavlja - je li adresat fizička ili pravna osoba, a katkad su posebno važna i specifična svojstva određenih adresata. ZPP predviđa dva načina dostave fizičkim osobama, i to običnu dostavu i osobnu dostavu.

ne uspije, dostava obavi na adresu sjedišta te osobe upisanu u trgovački ili drugi registar (u slučajevima kada su u pitanju trgovačka društva, to će biti adresa koja je upisana u Centralni registar Republike Makedonije).

Obična dostava. Dostava se obavlja s ciljem da se pismeno preda adresatu. Kod obične dostave, ako se pismeno ne može predati adresatu iz različitih razloga (dostavljač nije pronašao adresata u stanu, na radnom mjestu i sl.), dostavljač može pismeno predati nekom trećem koji kao faktički primatelj pismena ima dužnost predati pismeno adresatu. U takvu slučaju, iako pismeno nije dostavljeno neposredno adresatu, smatra se kao da mu je dostavljeno od trenutka kada je faktička dostava obavljena trećoj osobi koja je primila pismeno za adresata.

Kod obične dostave dostavljač nije dužan pokušati dostavu s ciljem da se pismeno neposredno preda adresatu. Obična se dostava obavlja kad se adresat ne zatekne u svom stanu. Tada se dostava obavlja predajom pismena nekom od punoljetnih članova obitelji koji su dužni primiti pismeno (čl. 136., st. 1. ZPP-a iz 2005.).²⁶ Ako se dostava obavlja na radnom mjestu gdje adresat radi, a on se tamo ne zatekne, dostava se može obaviti osobi koja radi na istom radnom mjestu ako ta osoba pristane primiti pismeno (čl. 136., st. 2. ZPP-a iz 2005.). Predaja pismena drugoj osobi nije dopuštena ako ta osoba sudjeluje u postupku kao protivnik adresata kojem treba obaviti dostavu (čl. 136., st. 3. ZPP-a).

U navedenim slučajevima, kada je zbog toga što adresat nije bio prisutan pismeno dostavljeno drugoj osobi, pravni učinci dostave pismena prema adresatu nastupaju od trenutka kada je dostava obavljena drugoj osobi, a ne od trenutka kada je pismeno faktički primatelj uručio adresatu ili ga je o tome izvijestio. U slučajevima kada je faktički primatelj primio pismeno, jer je prema samom zakonu bio dužan primiti ga ili je pristao primiti pismeno, dužan ga je predati adresatu (čl. 136., st. 4. ZPP-a iz 2005.). U tom slučaju ZPP izričito predviđa dužnost faktičkog primatelja da preda pismeno adresatu, ali nije predvidio posljedice za njega ako primljeno pismeno uopće ne preda. Iako posljedice nisu izričito predviđene, u teoriji postoje autori koji smatraju da u takvu slučaju faktički primatelj pismena odgovara za prouzrokovanu štetu adresatu.²⁷ Smatramo da bi bilo bolje da je ZPP izričito predvidio odgovornost faktičkog primatelja pismena za štetu, kao što je to izričito predviđeno u hrvatskom, slovenskom i bugarskom zakonodavstvu.

²⁶ U ZPP-u iz 1998. godine bila je predviđena mogućnost da se pismeno, ako se u stanu ne zatekne ni adresat ni bilo koji drugi punoljetni član obitelji, preda nastojniku ili susjedu ako su oni suglasni primiti pismeno (čl. 130., st. 1. ZPP-a iz 1998. godine). Ta odredba u ZPP-u iz 2005. nije predviđena jer je u praksi bila veoma često zloupotrebjavana.

²⁷ Tako Georgievski, S., *op. cit.* u bilj. 2, str. 262.

Ako se utvrdi da je osoba kojoj treba obaviti dostavu pismena odsutna i da osobe koje su po zakonu dužne primiti pismeno ili koje pristanu primiti pismeno ne mogu pismeno na vrijeme predati adresatu, u tom se slučaju pismeno vraća sudu s naznakom gdje se adresat nalazi.

Osobna dostava. Pravila o običnoj dostavi ne jamče da će pismeno zaista biti i uručeno adresatu. Zbog toga je ZPP izričito predvidio osobnu dostavu kad su u pitanju određena pismena. Osobna dostava je posebna mjera dostave koja se poduzima radi omogućavanja da određeno pismeno bude uručeno adresatu. Osobna dostava ne znači da će pismeno biti predano isključivo stranci. Osobna je dostava obavljena i kada je pismeno predano zastupniku stranke, a ako stranka ima punomoćnika, onda se dostava i mora obaviti punomoćniku stranke. Osobna se dostava obavlja prema zakonu i ako dostavljač, nakon prvog neuspješnog pokušaja, pokuša dostavu drugi put.

Prema ZPP-u iz 2005. osobna je dostava predviđena za sljedeća pismena: tužba, platni nalog, izvanredni pravni lijek, presuda, rješenje doneseno u postupku za smetanje posjeda kao i rješenje protiv kojeg je dopuštena posebna žalba. Druga se pismena dostavljaju osobno ako to zakon izričito određuje ili kad sud smatra da je, zbog priloženih isprava u izvorniku ili iz nekog drugog razloga, potrebna veća opreznost (čl. 137., st. 1. ZPP-a).

Ako se osoba kojoj treba pismeno dostaviti osobno ne zatekne tamo gdje treba obaviti dostavu, dostavljač će se obavijestiti kada i na kojem bi mjestu mogao zateći tu osobu i ostavit će joj kod jedne od osoba koje su po zakonu dužne primiti pismeno (čl. 136., st. 1. ZPP-a iz 2005.) ili su pristale primiti pismeno (čl. 136., st. 2. ZPP-a iz 2005.) pismenu obavijest da radi primitka pismena treba biti određenoga dana i u određeno vrijeme u svom stanu, odnosno na svom radnom mjestu. Ako i nakon toga dostavljač ne zatekne adresata kojem pismeno treba osobno dostaviti, on će postupiti prema pravilima o običnoj dostavi, odnosno predat će pismeno punoljetnom članu njegove obitelji ili ovlaštenoj osobi ili radniku državnog tijela ili pravnoj osobi, a ako i ovi, bez razloga predviđenih u zakonu, odbiju primiti pismeno, onda će dostavljač ostaviti pismeno u stanu ili u prostoriji gdje adresat radi ili će pismeno prikačiti na vrata stana ili prostorije gdje adresat radi. U tom će slučaju dostavljač na povratnici zabilježiti dan i vrijeme kada je dostava obavljena, razlog odbijanja primitka kao i mjesto gdje je pismeno ostavljeno. Time se smatra da je dostava obavljena (čl. 139. ZPP-a iz 2005.).

Novina u ZPP-u iz 2005. bila je i odredba čl. 129., st. 5. ZPP-a prema kojoj se dostava fizičkoj osobi obavlja na adresu koja je navedena u tužbi. Ako do-

stava na tu adresu ne uspije, onda se dostava obavlja na adresu koja je upisana u osobnu iskaznicu.

Dostava tužbe, platnog naloga, izvanrednog pravnog lijeka, presude, rješenja donesenog u postupku za smetanje posjeda kao i rješenja protiv kojeg je dopuštena posebna žalba, državnom tijelu ili pravnoj osobi obavlja se predavanjem pismena osobi koja je ovlaštena za primanje pismena ili radniku koji se zatekne u uredu, odnosno poslovnoj prostoriji (čl. 127., st. 1. ZPP-a).

10. DOSTAVA OGLASOM

Dostava oglasom najnesigurniji je način dostave pismena i zato se primjenjuje samo iznimno. Dostava oglasom predviđena je u ZPP-u u sljedećim slučajevima: a) kada stranka promijeni adresu, a o tome nije izvijestila sud (čl. 140. ZPP-a iz 2005.); b) kada je sud odredio privremenog zastupnika tuženiku čije boravište nije poznato, a on nema punomoćnika (čl. 76., st. 2. ZPP-a iz 2005.) i c) kada je sud odredio privremenog zastupnika tuženiku, a tuženik ili njegov zakonski zastupnik koji nemaju punomoćnika u Republici Makedoniji nalaze se u inozemstvu, a dostava se nije mogla obaviti.

U prvom slučaju dostava se obavlja samo preko oglasne ploče suda, a u preostalim slučajevima oglašava se u Službenom vesniku Republike Makedonije i na oglasnoj ploči suda, a, ako je potrebno, i na drugi prikladan način (čl. 78., st. 1. ZPP-a iz 2005.). Dostava se smatra obavljenom nakon isteka osmog dana od dana kada je pismeno oglašeno na oglasnoj ploči suda. Prije isteka tog roka ne mogu se poduzimati nikakve sudske radnje u postupku. Rokovi za stranke počinju teći prvog dana nakon isteka osmog dana.

11. DOSTAVA PRAVNIM OSOBAMA

Da bi se onemogućila zloupotreba u dostavi, u čl. 127., st. 1., 2., 3. i 4. ZPP-a iz 2005. predviđene su odredbe koje reguliraju dostavu pravnim osobama. Dostava se državnom tijelu ili pravnoj osobi obavlja predavanjem pismena osobi koja je ovlaštena za primanje pismena ili radniku koji se zatekne u uredu, odnosno poslovnoj prostoriji (član 127., st. 1. ZPP-a). Tom je odredbom riješeno pitanje kojim se osobama treba obaviti dostava i gdje se dostava može obaviti. U pitanju je službena adresa pravne osobe. Službena adresa pravne osobe je adresa njezina ureda, odnosno poslovne prostorije. Uredom, odnosno poslovnom prostorijom smatraju se one prostorije u kojima se nalazi sjedište pravne osobe.

Osoba koja je ovlaštena za primanje pismena je osoba kojoj je povjeren taj posao u pravnoj osobi i koja radi u prijamnom uredu kao i radnik koji se zatekne u uredu, odnosno u njegovoj poslovnoj prostoriji ako je zaposlen u toj pravnoj osobi.²⁸ Dostava se pravnoj osobi može obaviti i preko njegove poslovne jedinice ako spor proizlazi iz pravnog odnosa te poslovne jedinice (čl. 127., st. 2. ZPP-a iz 2005.).

Kada se pismeno treba dostaviti državnom tijelu ili državnom pravobranitelju, dostava se obavlja predajom pismena u njegovu pisarnicu. Kao dan dostave uzima se dan kada je pismeno predano pisarnici (čl. 127., st. 3. ZPP-a iz 2005.).

Dostava se prema navedenim pravilima obavlja i kada su stranke za svog punomoćnika odredile osobu koja je njihov radnik (čl. 127., st. 4. ZPP-a iz 2005.).

Dostava se može obaviti i preko pošte u poštanski pretinac. O tom načinu dostave već je bilo riječi u ovom tekstu.

12. DRUGE NOVINE U ZPP-u IZ 2005. KOJE SE ODOSE NA DOSTAVU

Osim navedenih, ZPP predviđa još nekoliko novih rješenja koja se odnose na dostavu koja su predviđena s ciljem poboljšanja dostave. Jedno od tih rješenja (novina) koje je uvedeno u ZPP po uzoru na bugarsko zakonodavstvo je i ono predviđeno u čl. 126. ZPP-a iz 2005. Prema odredbama tog članka stranku koja je uredno pozvana na ročište ili je obaviještena o poduzimanju određene radnje, a ne odazove se sudu, sud nije dužan dalje pozivati. To pravilo vrijedi samo pod uvjetom da stranka bude uredno pozvana, a da se nije odazvala pozivu suda (tzv. pravilo *jednom pozvan, uvijek pozvan*). Iako u ZPP-u to izričito nije bilo propisano, bilo je racionalno smatrati da sud može tako postupiti samo ako stranka svoj izostanak nije opravdala. Na zahtjev stranke koja je propustila ročište, odnosno poduzimanje određene radnje sud je dužan toj stranci u sudu uručiti poziv s naznakom dana i vremena kada će se održati novo ročište. Ako je stranka opravdala svoje izostanak, smatramo da je sud obavezan ponovo pozvati tu stranku. Ako stranka nije opravdala svoje izostanak, onda je ona dužna obavijestiti se o tijeku postupka i o parničnim radnjama koje je sud poduzeo na ročištu na kojem ona nije bila prisutna, a nije ni opravdala svoj izostanak. U protivnom ona snosi sve pravne posljedice toga.

Da bi se onemogućile sve moguće zloupotrebe prilikom dostave odvjetnicima, u čl. 134. ZPP-a predviđeno je da se dostava odvjetniku kao punomoćniku

²⁸ Tako i Dika, *op. cit.* u bilj. 2, str. 237.

može obaviti i predavanjem pismena osobi koja obavlja bilo kakve poslove u njegovu odvjetničkom uredu.

Novina u ZPP-u iz 2005. je i odredba čl. 129., st. 5. ZPP-a prema kojoj se dostava, kada dostava fizičkim osobama nije obavljena na adresi koja je navedena u tužbi, obavlja na adresi koja je upisana u osobnu iskaznicu.

13. NOVINE U DOSTAVI PREMA NOVELI ZPP-a IZ 2008.

Uz do tada poznate načine dostave Novela iz 2008. uvodi i nov način dostave, dostavu elektroničkim putem (čl. 3., st. 1., 4. i 5.; čl. 4. i 5. Novele iz 2008.). To zaslužuje posebnu pažnju i poštovanje. Prema Noveli ZPP-a iz 2008. godine dostava elektroničkim putem za određeni krug subjekata je obavezno, a u ostalim je dana mogućnost da se uz ostale načine dostava obavlja i elektroničkim putem.

Stranka može zatražiti od suda da sud dostavu obavlja elektroničkim putem u sigurnosni elektronički sandučić na adresu koju je ona označila u zahtjevu. Stranka je dužna bez odlaganja izvijestiti sud o promjeni adrese elektroničke pošte ili o opozivu zahtjeva da joj se dostava obavlja elektronički.

Dostava pismena u elektronički sandučić obavlja se državnim tijelima, osobama s javnim ovlastima i odvjetnicima. Ako sud utvrdi da dostava elektroničkim putem u sandučić nije moguća ili ima poteškoća, dostava se obavlja na drugi način, odnosno na jedan od načina koji su predviđeni u ZPP-u.

Dostavu elektroničkim putem sud obavlja preko informatičkog sustava suda na adresi elektroničkog sigurnosnog sandučića primatelja dostave. Informatički sustav suda istovremeno kada šalje pismeno do primatelja dostave na njegovu elektroničku adresu šalje i obavijest da je preko informacijskog sustava poslan pismeni dokument koji se mora preuzeti. Elektronička pošta iz elektroničkog sandučića mora se preuzeti najkasnije osmog dana od dana kada je poslana. Ako ne bude preuzeta iz sandučića u predviđenom roku, smatrat će se da je dostava obavljena, za što će primatelj dostave biti upozoren u obavijesti informatičkog sustava suda.

Primatelj elektroničke pošte svoj identitet dokazuje svojim elektroničkim potpisom. Taj primatelj pregledava svoj elektronički sandučić i elektronički potpisuje pismeno koje šalje sudu, odnosno potvrđuje primanje elektroničke pošte. Dostava elektroničkim putem u sigurnosni elektronički sandučić smatra se obavljenom kada se dobije povratni signal da je elektronički sandučić otvoren i potvrda s elektroničkim potpisom primatelja pošiljke da je elektronička pošta preuzeta.

U Noveli iz 2008. predviđene su i dopune koje se odnose na načine dostave koji su bili uređeni ZPP-om iz 2005. Prema čl. 3., st. 3. Novele iz 2008. sud je dužan u roku od 15 dana od dana kada se utvrdi potreba za dostavom dva puta uzastopce pokušati obaviti urednu dostavu na jedan od načina koji su predviđeni u ZPP-u. Ako dostava ne uspije, onda se pismeno objavljuje na oglasnu ploču suda i nakon proteka osmog dana od dana njegova objavljivanja smatra se da je dostava obavljena.

Kad se dostava obavlja preporučenom poštanskom pošiljkom na adresu osobe kojoj se ona dostavlja, smatra se da je dostava obavljena kada pismeno bude uručeno, odnosno ako osoba ne preuzme pismeno u roku od osam dana iako je bila pozvana to učiniti.

Kod dostave fizičkim osobama u čl. 6. Novele iz 2008. predviđeno je da se dostava, ako dostava koja je obavljena preporučenom pošiljkom na adresi koja je upisana u osobnu iskaznicu ne uspije, obavlja objavom pismena na oglasnoj ploči suda. Smatra se da je dostava obavljena nakon isteka osam dana od dana objavljivanja pismena na oglasnoj ploči suda.

Zadnja novina u vezi s dostavom koju je uvela Novela iz 2008. odnosi se na osobnu dostavu. Pismeno koje je prema zakonu potrebno osobno dostaviti predaje se neposredno osobi kojoj je upućeno. Ako se osoba kojoj se pismeno mora osobno dostaviti ne zatekne tamo gdje se dostava treba obaviti, osoba koja obavlja dostavu, ostavit će, kada se ta osoba ne zatekne u stanu, nekome od punoljetnih članova obitelji ili nekoj osobi koja radi na istom mjestu pismenu obavijest da dođe određenog dana i u određeno vrijeme na sud da bi primio pismeno. Ako osoba ne dođe primiti pismeno, a dolazak ne opravda u roku od tri dana od dana kada je pozvana da dođe u sud primiti pismeno, pismeno će biti poslano preporučeno poštom. Ako pismeno ne bude preuzeto u roku od osam dana od dana kada je osoba obaviještena da pismeno treba preuzeti, smatra se da je dostava uredno obavljena (čl. 7. Novele iz 2008.)²⁹

14. NOVINE U DOSTAVI PREMA NOVELI ZPP-a IZ 2010.³⁰

Novine u dostavi prema Noveli iz 2010. odnose se na 1) proširenje liste subjekata koji mogu obavljati dostavu; 2) novu redakciju pravila *jednom pozvan*,

²⁹ Ovim je člankom promijenjen čl. 137., st. 2. ZPP-a.

³⁰ O Noveli ZPP-a iz 2010. vidi detaljnije Janevski, A.; Zoroska-Kamilovska, T., *Izmenite vo parničnoto, vonparničnoto i izvršnoto zakonodavstvo na Republika Makedonija vo svetloto na aktuelnite trendovi za zabrzuvanje na postapkite*, Delovno pravo, br. 24, 2011., str. 15 - 62; Janevski, A.; Zoroska-Kamilovska, T., *Izmenite vo parničnoto i izvršnoto zakonodavstvo na Republika Makedonija, predizvicite i problemite vo nivnata primena so predlozi za podobruvanje na sostojbite de lege ferenda*, Delovno pravo, br. 26, 2012., str. 7 - 52.

uvijek pozvan; 3) novine u osobnoj dostavi; 4) dostavu objavljivanjem na oglasnoj ploči suda; 5) novine u elektroničkom načinu dostave.

Dostava preko ovršitelja. Dostava preko ovršitelja uvedena je Novelom iz 2010. (čl. 24., st. 1.). Dostava preko ovršitelja uređena je u čl. 129. pročišćenog teksta ZPP-a. U Zakonu o izvršenju³¹ u čl. 40., st. 1., alineji 2. bila je predviđena mogućnost da ovršitelj obavlja dostavu sudskih pismena. Tu je odredbu trebalo protumačiti tako da ovršitelj obavlja dostavu sudskih pismena koja su u funkciji i u vezi s ovrhom. Dostava sudskih pismena koja nisu u vezi s konkretnom ovrhom koju provodi ovršitelj trebala je biti posebno uređena, što je i učinjeno Novelom iz 2010. Ovršitelj dostavu sudskih pismena za potrebe parničnog postupka obavlja u skladu s odredbama ZPP-a i pritom ima prava i dužnosti u skladu s tim zakonom. Dostava preko ovršitelja uređena je kao i dostava preko javnog bilježnika i u istom, čl. 129. pročišćenog teksta ZPP-a. Različito u odnosu na dostavu preko javnog bilježnika je to što ovršitelj umjesto zapisnika sastavlja službenu zabilješku. Sve ono što je izloženo za dostavu preko javnog bilježnika, vrijedi i za dostavu preko ovršitelja.

Nova redakcija pravila *jednom pozvan, uvijek pozvan.* Jedna od novina ZPP-a za koju se zakonodavac nadao da će doprinijeti brzini i efikasnosti parničnog postupka bilo je uvođenje pravila prema kojem sud stranku koja se, iako je uredno pozvana na ročište ili pak obaviještena o poduzimanju određene radnje, ne odazove sudu, nakon toga nema obvezu dalje pozivati. Na zahtjev stranke koja se nije odazvala pozivu sud je dužan u sudu joj uručiti poziv za dan i sat kada će se održati ročište. Iako u ZPP-u to izričito nije bilo propisano, bilo je racionalno smatrati da sud može tako postupiti samo ako stranka svoj izostanak nije opravdala. To je rješenje u praksi sudova izazvalo različito tumačenje, što je i bio razlog da se iznova redigira čl. 126. ZPP-a iz 2005.

Novelom iz 2010. taj je članak izmijenjen i dopunjen tako što sada sud nema obvezu pozivati stranku, nakon što je bila uredno pozvana na ročište ili pak obaviještena o poduzimanju određene radnje, a nije se pojavila pred sudom, bez obzira na razloge. Tako redigirana odredba čl. 126., st. 1. ZPP-a nesporno olakšava rad suda, a vjerojatno je da će utjecati i na brzinu i efikasnost parničnog postupka. Međutim, osnovano se postavlja pitanje ne vrijedi li se takvim ubrzanjem postupka jedno od osnovnih načela parničnog postupka i procesnih prava stranaka, pravo stranke da bude saslušana u postupku. Sma-

³¹ Zakonot za izvršavanje je objavljen u Služben vesnik na Republika Makedonija, br. 35/2005, 50/2006, 129/2006, 8/2008, 83/2009, 50/2010, 83/2010, 88/2010, 171/2010, 148/2011.

tramo da redakcija pravila *jednom pozvan, uvijek pozvan* nije dobra jer bi sud, ako stranka koja je uredno pozvana i uredno se odazvala pozivu suda iako nije došla, ali je pravovremeno i uredno izvijestila sud da se iz opravdanih razloga ne može javiti, odnosno doći u sud ili poduzeti određenu radnju, trebao odgoditi zakazano ročište i ponovo pozvati tu stranku, naravno, samo ako ocijeni da su razlozi na koje se poziva stranka opravdani. Nema razloga sumnjati da će se ta stranka odazvati na sljedeći poziv suda. Pravilo *jednom pozvan, uvijek pozvan* trebalo bi vrijediti samo kada se stranka koja je uredno pozvana nije javila na poziv sudu ili kad razlozi njezina izostanka nisu opravdani. Tada ta stranka zloupotrebljava procesna prava i trebala bi tako biti sankcionirana.

Da bi se osiguralo pravo stranke da bude saslušana u postupku, u ZPP-u iz 2005. bilo je propisano da je sud na zahtjev te stranke dužan u sudu joj uručiti poziv za dan i sat kada će biti održano ročište, a prema Noveli iz 2010. sud je dužan stranci predati i jedan primjerak zapisnika u pismenom ili elektroničkom obliku, odnosno u obliku tonskog zapisa s prethodno održanog ročišta. Ta su rješenja dobra i opravdana.

Novelom iz 2010. u čl. 126. ZPP-a dodan je nov st. 2. koji glasi: "Ako sud iz bilo kojeg razloga ne radi na dan kada je zakazano ročište, dužan je to objaviti na svojoj internetskoj stranici i na vidljivo mjesto u sudu kao i dan i sat kada će se održati novo ročište, a stranka se dužna o tome obavijestiti." Imajući u vidu da Novela iz 2010. dostavu preko oglasne ploče suda izjednačava s dostavom na internetskim stranicama suda, osnovano se postavlja pitanje je li to zakonsko rješenje održivo ako se ima u vidu praksa Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u pogledu prava stranke da bude obaviještene, što je uvjet za realizaciju njena prava da bude saslušana u postupku. Tako je Europski sud u predmetu *Frette v. France*³² zauzeo stajalište da nadležni sud mora obavijestiti stranku o terminu ročišta i da nije dovoljno da ga stranka može saznati iz popisa zakazanih ročišta koji se nalazi na oglasnoj ploči suda. Od stranke se ne može tražiti da sama na oglasnoj ploči suda prati kada će za njen predmet biti zakazano ročište.

Izmjene koje se odnose na osobnu dostavu. Novelom iz 2010. uvedene su bitne novine u pogledu osobne dostave. Tako je čl. 137., st. 1. ZPP-a³³

³² Vidi *Frette v. France*, br. 36515/97, presuda 26. 2. 2002.

³³ Čl. 137., st. 1. ZPP-a prije Novele iz 2010. godine glasi ovako: "Tužba, platen nalog, vonreden praven lek, presuda, rešenje doneseno vo postupka poradi smećavanje na vladenie, kako i rešenje protiv koe e dozvolena posebna žalba, će se dostavat lično do strankata (*koja e fizičko lice*), odnosno do nejziniot zakonski zastapnik, od-

redakcijski bitno nadopunjen time što su dodane riječi “koja je fizička osoba” i time je otklonjena dilema odnosi li se osobna dostava kako je uređena ZPP-om samo na fizičke osobe. Dostava pravnim osobama uređena je posebnim odredbama.

Prema novom zakonskom uređenju osobne dostave “pismeno za koje je ovim zakonom određeno da se treba osobno dostaviti predaje se neposredno osobi kojoj je poslano. Ako se osoba kojoj se pismeno treba osobno dostaviti ne zatekne tamo gdje treba obaviti dostavu, pismeno se šalje preporučenom poštanskom pošiljkom. Ako pismeno ne bude podignuto u roku od osam dana od dana kada je osoba obaviještena da treba podignuti pismeno, računa se da je dostava uredno obavljena.” (čl. 137., st. 2. pročišćenog teksta ZPP-a). Takvim uređenjem, nema sumnje, osobna dostava gubi svoje značenje. Naime, nakon prvog neuspješnog pokušaja osobne dostave dostavljač uopće ne obavještava adresata o pokušaju dostave i ne obavještava adresata da postoji pismeno koje adresat treba primiti. Dostavljač odmah nakon neuspješnog pokušaja dostave pismeno šalje preporučenom poštanskom pošiljkom, čime osobna dostava prema Noveli iz 2010. gubi značenje kvalificirane dostave fizičkim osobama. Ako se ima u vidu da je cilj osobne dostave smanjenje rizika od neupoznavanja sa sadržajem pismena koja imaju posebno značenje za položaj i ulogu stranke u postupku, diskutabilno je može li se to rješenje smatrati unapređenjem sustava pravne zaštite. Nema sumnje da navedeno rješenje nije dobro i da ga što prije treba promijeniti. Iako je riječ o osobnoj dostavi koja je daleko stroži režim od obične dostave, proizlazi da obična dostava više jamči da će stranke u postupku biti obaviještene nego kada je u pitanju osobna dostava prema Noveli iz 2010. Ako nema boljeg rješenja, trebalo bi vratiti staro rješenje koje je bilo sadržano u čl. 7. Novele iz 2008. prema kojem se pismeno koje je prema zakonu potrebno osobno dostaviti predaje neposredno osobi kojoj je upućeno. Ako se osoba kojoj se pismeno mora osobno dostaviti ne zatekne tamo gdje se dostava treba obaviti, osoba koja obavlja dostavu, ostavit će, kada se ta osoba ne zatekne u stanu, nekome od punoljetnih članova obitelji ili nekoj osobi koja radi na istom mjestu pismenu obavijest da dođe određenog dana i u određeno vrijeme na sud da bi primio pismeno. Ako osoba ne dođe primiti pismeno, a dolazak ne opravda u roku od tri dana od dana kada je pozvana da dođe u sud

nosno polnomošnik. Drugite pismena će se dostavat lično koga toa so ovoj zakon izrično e opredeleno ili koga sudot smeta deka poradi priloženite ispravi vo originali ili od nekoja druga pričina e potrebna pogolema pretpazlivost.” Istaknuti dio teksta uveden je Novelom iz 2010.

primiti pismeno, pismeno će biti poslano preporučeno poštom. Ako pismeno ne bude preuzeto u roku od osam dana od dana kada je osoba obaviještena da pismeno treba preuzeti, smatra se da je dostava uredno obavljena.

Dostava objavljivanjem na oglasnoj ploči suda. Novina je uvođenje mogućnosti da se uz oglasnu ploču u sudu pismeno objavi i na internetskoj stranici suda tako da se nakon isteka roka od osam dana od objavljivanja računa da je pismeno uredno dostavljeno. U redakciji te odredbe zakonodavac nije bio precizan, zato što u primjeni ta odredba stvara zabunu pri određivanju trenutka kada je obavljena uredna dostava. Tako je u čl. 128., st. 2. pročišćenog teksta ZPP-a u prvoj rečenici predviđeno da se objava kumulativno obavlja i na oglasnoj ploči suda i na internetskoj stranici suda, a prema drugoj rečenici istog stavka računa se da je dostava uredno obavljena nakon isteka osmog dana od dana objavljivanja pismena na oglasnoj ploči suda ili na internetskoj stranici suda. U pitanju je redakcijska pogreška koju treba ispraviti jer zbunjuje. Ili treba brisati kumulativno objavljivanje da bude alternativno ili treba veznik *ili* zamijeniti veznikom *i* da ne bi bilo nedoumice. Do tada će, prema našem mišljenju, dostava biti uredna nakon isteka osmog dana od dana objave pismena na oglasnoj ploči suda ili nakon objave na internetskoj stranici suda.

U vezi s tom dostavom može se postaviti pitanje može li se tzv. prva dostava u parničnom postupku, a to je dostava kojom se tuženik prvi put obavještava o parnici, kao i dostava pismena za koja se vezuje vremenski ograničeno pravo na pravni lijek obaviti objavljivanjem putem oglasa. Na taj zaključak kao da upućuje odredba iz čl. 125., st. 2. pročišćenog teksta ZPP-a prema kojoj je sud dužan u roku od 15 dana od dana kada se utvrdi potreba za dostavom dva puta uzastopno pokušati urednu dostavu na jedan od načina predviđenih u st. 1. toga članka.³⁴ Ako dostava ne uspije, onda se pismeno objavljuje na oglasnoj ploči suda i nakon isteka osmog dana od dana njegova objavljivanja smatra se da je dostava obavljena.

Ako se ima u vidu način na koji je uređena osobna dostava prema Noveli iz 2010., ne postoji mogućnost da se osobna dostava fizičkim osobama obavi objavljivanjem putem oglasa, ali postoji mogućnost da se tzv. prva dostava kao i dostava pismena za koja se vezuje vremenski ograničeno pravo na pravni lijek za pravne osobe koje su upisane u trgovački ili drugi registar obavi objavljivanjem putem oglasa. Tako se prema čl. 128., st. 1. i 2. pročišćenog teksta

³⁴ Čl. 125., st. 1. pročišćenog teksta ZPP-a glasi ovako: "Pismenata se dostavuuvaat po pošta, po elektronski pat, preku službeno lice na sudot, neposredno vo sudot, preku notar, izvršitelj ili drugo lice opredeljeno so zakon."

ZPP-a, “kada nema tehničkih uvjeta za registraciju elektroničkog sandučića, dostava za pravnu osobu koja je upisana u trgovački ili drugi registar obavlja na adresi koja je upisana u trgovački ili drugi registar. Ako dostava ne uspije na toj adresi, onda se dostava obavlja objavljivanjem pismena na oglasnoj ploči suda i na internetskoj stranici suda. Računa se da je dostava uredno obavljena nakon isteka osmog dana od dana objavljivanja pismena na oglasnoj ploči suda ili na internetskoj stranici suda.” Dostava objavljivanjem putem oglasne ploče suda prilično je nesiguran način dostave koji omogućava zloupotrebe, osobito ako se zna da oglasne ploče suda nisu posebno zaštićene, da su dostupne svima, čak i običnim prolaznicima i zlonamjernim osobama. Oglasne ploče sudova kakve su danas u većini sudova u Republici Makedoniji ne jamče da će pismena koja su stavljena na oglasnoj ploči ostati na njoj onoliko koliko je predviđeno zakonom. Zato se može zaključiti da dostava objavljivanjem na oglasnoj ploči suda stvara pravnu nesigurnost stranaka u parničnom postupku, a osobito tuženika.

Izmjene u elektroničkom načinu dostave. Elektronički način dostave uveden je Novelom iz 2008., a njegova je primjena bila odgođena za godinu dana od dana stupanja Novele na snagu. Međutim, nesporna je činjenica da taj sustav, iako je prošlo dosta vremena od predviđene implementacije, do danas nije operativan, a već je Novela iz 2010. predvidjela njegove izmjene. U biti, te izmjene stvaraju privid da se mijenja čl. 126.a Novele iz 2008. iako je riječ samo o njegovoj dopuni trima novim stavcima (2., 7. i 8.). U pitanju je tehnička neizvedivost nekih rješenja za koja su potrebna novčana sredstva i vrijeme. U prilog tomu je i odredba čl. 27. Novele iz 2010. kojom se mijenja član 126.a i u kojem je, između ostaloga, navedeno da “ako pismeno koje se dostavlja elektroničkim putem ima priloge za koje nema tehničke mogućnosti da se dostave elektronički, sud će u pismenu koje dostavlja obavijestiti primatelja čije se sjedište, prebivalište ili boravište nalazi u sjedištu suda da priloge trebaju podignuti neposredno kod suda u roku od tri dana od dana kada su obaviješteni, a ako ih u tom roku ne podignu, smatra se da su prilozima dostavljeni.” (čl. 126.a, st. 7. Novele iz 2010.). Dostava priloga primatelju čije je sjedište, prebivalište ili boravište izvan sjedišta suda obavlja se na jedan od načina određenih u čl. 125., st. 1. Novele iz 2010. Iz tih je odredaba sasvim jasno da na uvođenju elektroničkog načina dostave treba raditi kako bi se stvorile tehničke mogućnosti za njegovu implementaciju i normiranje koje će omogućiti praktičnu operacionalizaciju. Zato bi bilo dobro da se primjena odredaba o elektroničkoj dostavi koje se sada ne mogu primijeniti odgodi do stvaranja tehničkih i drugih mogućnosti za njihovu implementaciju. Ovako one samo stvaraju pri-

vid da postoji dostava elektroničkim putem, a u stvarnosti je nema. Osobito to vrijedi za dostavu pismena odvjetnicima, državnim tijelima, odnosno tijelima državne uprave, jedinicama lokalne samouprave, pravnim osobama i osobama s javnim ovlaštenjima za koje je Novelom iz 2010. predviđeno da se dostava obavlja isključivo elektroničkim putem, za što još nema tehničkih mogućnosti.

15. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Iz izloženog se vidi da je ZPP dostavu pismena detaljno uredio. U funkciji poboljšanja dostave ZPP iz 2005. sadrži niz novih odredaba u odnosu na ZPP iz 1998. Tako je, uz već tada postojeće načine dostave, u njemu predviđena mogućnost dostave preko javnog bilježnika, preko posebnog pregratka u određenoj prostoriji u sudu, redigirane su odredbe o dostavi pravnim i fizičkim osobama koje obavljaju registriranu djelatnost i dr. Iako je nakon primjene ZPP-a iz 2005. dostava u izvjesnoj mjeri poboljšana, nije onoliko koliko su bila očekivanja. Prava je šteta što za neke od načina dostave koji su bili predviđeni u ZPP-u (dostava preko posebnog pretinca u sudu) nisu stvoreni uvjeti za primjenu da bi se vidjeli rezultati.

Novela iz 2008. uvodi nov način dostave, dostavu elektroničkim putem. Taj način dostave zaslužuje posebnu pažnju. Međutim, nesporna je činjenica da taj sustav, iako je prošlo dosta vremena od u Noveli iz 2008. predviđene implementacije, do danas nije operativan. Očigledno je da taj način dostave treba uvoditi stupnjevito tako da se obuhvati određen krug subjekata koji imaju tehničke mogućnosti za njegovu primjenu, a u međuvremenu treba stvarati uvjete za širu primjenu. Nesporno je da na implementaciji elektroničkog načina dostave treba još raditi kako bi se stvorile tehničke mogućnosti za njegovu primjenu, a do tada bi trebalo odgoditi njegovu primjenu.

Novelom iz 2010. ovršiteljima je proširena lista subjekata koji mogu obavljati dostavu. Smatramo da je to dobro rješenje. Redakcija pravila *jednom pozvan, uvijek pozvan* posljedica je toga što se prijašnje pravilo u praksi sudova različito tumačilo. Nesporno je da nova redakcija tog pravila olakšava rad suda, a vjerojatno utječe i na brzinu i efikasnost parničnog postupka, ali se osnovano postavlja pitanje ne vrijeda li takvo ubrzanje postupka jedno od osnovnih načela parničnog postupka i procesnih prava stranaka, pravo stranke da bude saslušana. Smatramo da redakcija pravila *jednom pozvan, uvijek pozvan* nije dobra jer nema razloga da ponovo ne bude pozvana stranka koja je već jednom uredno pozvana i koja je uredno odgovorila na poziv da se iz opravdanih razloga ne

može javiti, odnosno doći u sud ili poduzeti određenu radnju. Samo zbog toga ne treba trpjeti štetne posljedice.

Izmjene koje unosi Novela iz 2010. koje se odnose na osobnu dostavu, prema našem mišljenju, nisu dobre. Osobna dostava fizičkim osobama uređena Novelom iz 2008. bolje je rješenje u odnosu na rješenje koje predviđa Novela iz 2010. Naime, potonje rješenje ne jamči da će osobna dostava biti obavljena. Osobna je dostava svedena gotovo na običnu dostavu, što svakako nije dobro rješenje i treba ga što prije promijeniti. Kod dostave putem oglasa novina je uvođenje mogućnosti da se pismeno, osim na oglasnu ploču suda, objavi i na internetskoj stranici suda, ali treba otkloniti redakcijske propuste koji zbunjuju u primjeni. Treba urediti je li u pitanju kumulativno ili alternativno objavljivanje i treba precizirati kada se smatra da je dostava obavljena.

Smatramo da ZPP nakon Novele iz 2008. i 2010. treba izmijeniti i dopuniti kako bi se otklonila sva rješenja koja nisu u funkciji dok se ne stvore uvjeti za njihovu primjenu, kako bi se redigirala pravila koja stvaraju probleme u primjeni i kako bi se po uzoru na druge pravne sustave uvele tzv. sporazumna (dostava na temelju sporazuma stranaka) i mimosudska dostava te kako bi se vratile odredbe o pretinačkoj dostavi u sudu.

Summary

Arsen Janevski *

**SERVICE OF PROCESS PURSUANT TO
MACEDONIAN LAW ON LITIGATION PROCEDURE
AND ITS AMENDMENTS**

This paper analyzes some issues concerning service of process in Macedonian civil litigation. First, service of process according to 2005 Law on Litigation Procedure and its amendments are presented and contrasted to the Law on Litigation Procedure of 1998. Further, new provisions on service of process under 2008 and 2010 amendments are outlined. The paper attempts to define the notion, meaning and grounds for service of process, as well as the means to perform service of process. The service per post, by a notary public, by an enforcement agent, through postal box and by electronic means are described. The issue of time and place of service, the service of process to legal persons and individuals who perform registered activity, the service to individuals, the common and personal service, the service by notice, the representative for receiving letters, the rejection of reception and the service receipt document are particular points of interest. In conclusion, the author presents some suggestions and proposals for improvement of legislation with a view to contribute to acceleration of civil litigation.

Keywords: service of process, public notary, enforcement agent, enforcement officer, postal delivery, electronic delivery of communications.

* Arsen Janevski, Ph. D., Professor, Faculty of Law Justinianus Primus, Ss. Cyrilus and Methodius University, Bull. Goce Delčev 9b, Skopje (Macedonia).

